

Ampt Epe

oudheidkundige Vereniging Gemeente Epe

januari 1967 no.10

Versijnt onregelmatig

"A M P T E P E"

Historische Vereniging gemeente Epe

=====

Voorzitter: G.S.van Lohuizen
 Beekstraat 20, Epe
Secretariaat: A.J.Veninga
 Ankerstraat 41, Epe
Penningmeester: W.van Meerten
 Midachten 64, Epe
 Giro: 1194015, t.n.v.
 Penn. Ampt Epe

=====

Lidmaatschap: f 5,-- per jaar

MEDEDELINGENBLAD "A M P T E P E"

januari 1967, nr.10

=====

Abonnementsprijs: voor leden der Vereniging
gratis,
voor niet-leden f 0,75 p.nr.

=====

Kopie voor ons blad dient, zo mogelijk, te
voldoen aan het navolgende:

- a. getypt met regelafstand 1;
- b. tekstbreedte maximaal 11 cm;
- c. het papier aan één kant gebruikt
(dus achterzijde blanco);
- d. gebruikte bronnen vermelden;
- e. inleveren vóór de 15e van de
verschijningsmaand (jan., april of okt.)

=====

Redactieadres:

Mej. P.E.Berkhout, Sparrenlaan 12, Epe

1 9 6 7 tegemoet.

De historie van het verleden groeit,
Oude tijden spoeden zich steeds verder henen.
Feiten vastleggen en doorgeven boeit,
Helpe "Ampt Epe", vóór alle herinnering is
verdwenen!

TERUGBLIK 1 9 6 6.

op gebeurtenissen in onze Ver."Ampt Epe"

LEZINGEN :

1 Maart :

Mr.F.J.J.Besier, "De betrekkingen van
H.W.Daendels met de
Heerder Dellen."

22 April :

R.Wartena, (hoofdarchivist bij het Stedelijk
Archief van Zutphen),
"Vier eeuwen bosbouw in
Gelderland 1400 - 1800 ".

30 Oktober :

K.Meyer, Monumenten met historische
waarde.
(dia's met commentaar)

Marken en Buurschappen. 9

Het drama Wissel

Bij de opheffingspogingen van de corporaties, met onverdeelde gronden in hun bezit, ging het niet van een leiendakje. Sommige buurschappen waren zo verstandig zich zelf te likwideren, doch andere waren daar nog niet aan toe. De bedoelingen van sommige buur- of markgenoten waren soms (voor die tijd) wel vooruitstrevend maar er waren ook die er anders over dachten. Zo werden de plannen voor de verdeling van de gronden door de één toegejuicht doch door de ander als een aantasting van zijn eigendommen beschouwd.

In het buurschap Wissel was dit niet beter. Door het niet krachtdadig optreden van de boerrichter en zijn trawanten was het gemeentebestuur in het begin van de 19de eeuw genoodzaakt opnieuw een z.g. "Boerboek" op te stellen. Dit moest goedgekeurd worden door de hoofdschou te Arnhem.

In verband met gezamenlijke belangen en bezit van gronden werd dit voor Wissel en het dorp Epe en het buurschap Lohuizen in één keer gedaan. Daar voor werden boerrichters om de twee jaar gekozen, één uit Wissel en een jaar later weer één uit het Dorp. Doch Wissel had ook nog een eigen buur-commissie zoals o.a. uit de boekhouding blijkt! Blijkens een aantekening uit 1853 was er een commissie van beheer die bestond uit 4 man, waarbij hoogstwaarschijnlijk één secretaris was. Op een algemene vergadering van geërfden in 1849 werd deze commissie van beheer bedankt voor de bewezen diensten en werd "voorgedragen en aangenomen" een nieuwe commissie te benoemen. De ontslagen commissie werd n.l. niet wettig geacht omdat ze niet op een wettige vergadering gekozen zou zijn. (U dient e.e.a. te zien tegen de achtergrond van het in no. 7 gestelde).

Waarom dit eerst in 1849 werd ontdekt is niet bekend. Doch het vermoeden is m.i. dat enige figuren de ontbinding van de coöperatie niet snel genoeg ging (ten hunner voordeel).

De nieuw gekozen commissie bestond, behoudens de secretaris, uit 4 personen t.w. Daniël Jonker, Tijmen Brummel, Jan Jonker A.zn. en Willem Krijgsman. Hiervan werd op Woensdag 25 April 1849 ten huize van Gerrit Langen Jannesz. Kastelein, wonende te Epe (Posthoorn) ten overstaan van de notaris G.W.v.d.Feltz een akte opgemaakt. Deze comm. zou de belangen van Wissel verder gaan behartigen.

Op 31 Mei 1851 werd op een geërfden vergadering te Epe (meestal in 't Wapen van Epe gehouden) een voorstel ingediend "een weg van Grind en Oer te maken in verbinding met die welke door de buurschap Wissel liep op Tongeren aan". Hiertegen waren geen bezwaren!

"Er werd met het graven van Oer en het lijken van de baan begonnen, doch voordat het werk klaar was waren er moeilijkheden bij de commissieleden. Jan Jonker en Willem Krijgsman constateerden dat deze weg geen hoofdweg was en er dus méér zijwegen op verbetering aanspraak maakten. Het werk zou zijn gestaakt als niet Daniël Jonker de op zijn eigendom gegraven Oer ten geschenke had gegeven tot "260 kubieke Ellen". Dit werd door boeren uit de buurt gratis vervoerd zodat alleen gelden voor de wegwerkers en grindgravers nodig waren. Tot de Waijenbergsbrug was toen een goede weg tot standgebracht" (Jonker woonde aan deze weg en was eigenaar van de Wisselse Molen!)

24 Augustus 1852 werd er een geërfden vergadering gehouden bij G.Langens (Posthoorn?) om een nieuw lid voor de inmiddels overleden

Tijmen Brummel te benoemen. Er werd tevens een voorstel gedaan de commissie met één lid uit te breiden; als vervanger werd gekozen Hermannus van Essen terwijl als vijfde lid Gerrit Slijkhuys met algemene stemmen werd benoemd. Hiervan werd proces-verbaal opgemaakt en in het openbaar voorgelezen. (Vanwege de wettigheid).

14 Oktober 1852. Commissie vergadering.

Er werd een secretaris benoemd om het verhandelde op de vergaderingen te notuleren, gelden te ontvangen en uitgaven te doen en daarvan jaarlijks verslag uit te brengen. Hiervoor werd gekozen H. Witteveen tegen een salaris van 500 centen jaarlijks. Hij heeft de functie aangenomen en per 1-1-1853 aanvaard.

20-12-1852. Commissie vergadering.

Voorstel tot aanstelling van een wegwerker die de weg vanaf de Wijnenbergsbrug (bedoeld Waaienbergbrug?) tot aan het huis van J. van Wiglinkhuizen moet onderhouden. Met algemene stemmen werd gekozen H. Leurink voor de tijd van 4 jaar tegen f 15,- per jaar. (vijftien gulden)

Van 1853 - 1856 werden diverse verbalen opgemaakt wegens ongeoorloofde turfafgravingen, het weiden van vee en dergelijke (men was dus nog net zo ongedisciplineerd als voorheen).

Gelet op de tijd van toen evenwel een normaal teken daar de niet-bezitter zich diende te redden uit de armoede, waarin hij/zij zich bevond.

F. Zandstra

Ned.Herv.Kerk te Epe VI

Het Orgel

In de tekst van de preek, die Ds.Prins hield bij de inwijding van het vernieuwde orgel op 16 juni 1901, staat de volgende passage: In de 17e eeuw zijn vele orgels in de voornaamste plaatsen tot stand gekomen, zoo te..... Ja, ook hier. De overheid liet het plaatsen, maar het oude, dat van 1590 af gebruikt was, werd nu opgeruimd. Het nieuwe, thans zoog'de oude orgel, muntte uit in solide bewerkingen en schoone toon en werd een maand nadat men met de plaatsing begonnen was voor het eerst bespeeld bij de godsdienstoefening op 3 juni 1688".

Deze tekst is niet uitgesproken, maar vervangen door: "En in de 18e eeuw (Laatst) nam het overal toe, zodat ook op het land in de dorpen, het orgel hoe langer hoe meer werd ingevoerd, waarvan allerlei beschrijvingen, en men toonde dan te begrijpen, dat de waarheid in Ps.98:1 betracht moest worden".

Uit de eerste, niet uitgesproken tekst, zou blijken, dat er hier in 1590 een orgel gebouwd is, dat in 1688 vervangen werd door een nieuw orgel. Helaas heb ik hierover tot nu toe niets kunnen vinden.

In de "Navorscher" 1925 staat: "In eene "Aanteekeninge van het merkwaardige gevondene in de kerken onder het ressort des E.Classis van Nederbetuwe (?) ter occasie van de Kerkvisitatie 1748" o.m. "Te Epe is een gedevaliseerd orgel daar niets van overig is als de kasten, zijnde het bovenstuk zelfs van deuren ontbloot dog wanneer hetzelfde verwoest is, blijft buyten kennisse en wordt gezegt boven geheugen te zijn;

men gist dat zulks al soude geschiet zijn bij de overstroming der noordse volken (sic)"

Het zal zeker niet door de Noormannen verwoest zijn, maar wanneer men in 1748 niet meer weet wat er met dit oude orgel gebeurd is, dan was het wel zeer oud en al lang niet meer in gebruik. En was het zeker niet een orgel uit 1688.

Tot 1809 was er geen orgel meer.

Mr. N. W. Ardesch, Raadsheer bij de Hoge Raad van Justitie in Gelderland en gewezen Schout van Epe heeft op 18 november 1806 namens het Ambtsbestuur van Epe aan Abraham Meere, orgelbouwer te Utrecht, aanbesteed het bouwen van een nieuw orgel van 8 registers voor f 2916,- te bouwen op dezelfde plaats als het oude.

Blijkens het bestek, getekend op 17 maart 1807, moest het orgel bestaan uit 13 registers voor f 4550,-. Het was een mechanisch sleepladen orgel met één klavier en aanhangend pedaal van de volgende dispositie:

Prestant 8'	Octaaf 2'
Bourdon 16'	Mixtuur 3-4-5- sterk $\frac{1}{2}$
Holpijp 8'	Cornet 3-4 sterk diskant
Fluittravers 8'	Sexquialter 2 sterk disk.
Octaaf 4'	Carillon 3 sterk diskant
Fluit 4'	Trompet 8' gehalveerd
Quint 3'	Tremulant

Tevens werd door deze aannemer geleverd de kast om het orgel met het snijwerk, de vier houten zuilen, waar het orgel op rust, Het beeld op het orgel, een vrouw, lezende in het boek, naast een afgeknotte zuil, met een lamp, voorstellende "de Godsdienst" En twee vazen met kinderen.

De kleuren hiervan worden in het bestek als volgt omschreven: "Het Beeld dof wit, de afgebroken Colom ligt-gemarmerd, de Wet verguld op snee, de lamp gebronsd, Vlam en Oliekan verguld, de 2 Vasen

gebronsst, de kinderen dof wit. Ramskoppen met festonnen en hangers verguld. 4 houten zuilen gemarmerd.

Voor de kosten van dit orgel werd een collecte onder de Gemeentelieden gehouden die f 815. 8 st. opbracht. Het overige werd door het Ambtsbestuur met de jaarrekening met de administreerende kerkmeester Henricus Poll verrekend.

Het orgel werd opgeleverd 1 augustus 1809. De inwijding was op 16 juni 1809.

De volgende aantekeningen uit "De Handelingen des Kerkeraads van Epe" en de "Kerkenrekening van Epe" over 1809 geven een indruk van de ingebruik neming en wat er zich voor en na afspeelde:

"Het lang gewenste orgel eindelijk naa veele
 "vertraging tot zijn volkomenheid gekoomen
 "zijnde, wierd door de Hr. Ardesch, weleer onze
 "Scholtus, doch thans Lid van het Hof van het
 "Departement Gelderland, die in dezen zedert
 "lange volkoomen volmagt van het gemeente be-
 "stuur alhier (onder hetwelke volgens onder-
 "linge schikking de kerkmeesters stonden) had
 "ontfangen om uit desselfs naam alles te ver-
 "rigten wat tot het maken van een geschikt
 "orgel nodig was, - met den Predikant den tijd
 "der plegtige inwijding bepaald op Vrijdag den
 "16 Junij 's middags ten 12 uren, zullende zijn
 "WelEdele zorgen voor een behoorlijk getal van
 "Musicanten en de Predikant hiervan 's Zondags
 "te vooren aan de gemeente kennis geven.
 "De Predikant, gedachtig aan de deelneming,
 "waarmede Zijne Majesteit, de Koning van Holland,
 "hier onlangs naar alles gevraagd en ook de
 "kerk zelve gezien had, vond zig verplicht tot
 "welzijn zijner gemeente, bijzonder der Diaconie,

"Zijne Majesteit tot dit godsdienstig feest te
 "nodigen, en begaf zig daar toe reeds den 8 Junij,
 "op de gewoone audientie dag naar het Loo, stelde
 "zijn verzoek aan den koning voor, met overlating
 "aan Zijne Majesteit de bepaling van het uur, en
 "des needs ook van den dag, Zijne Majesteit met
 "belangstelling dit verzoek aangehoord hebbende,
 "beloofde mij zijn besluit hieromtrent nader te
 "zullen mededeelen.

"De bepaalde dag van den 16e Junij gekomen zijnde,
 "kreeg de Predikant 's morgens tijdig bericht, dat
 "Zijne Majesteit zelve door gewichtige werkzaam-
 "heden verhinderd zijnde op dien dag te komen, en
 "echter de plegtigheid niet willende uitstellen in
 "desselfs plaats den Minister Mollerus zou zenden,
 "van welke brief de Predikant aanstonds kennis gaf
 "aan den Scholtus, - kort daarna ook aan den Hr.
 "Ardesch - en bij desselfs aankomst aan den Hr.
 "Balju Daendels, doorwien de nodige schikkingen
 "wierden gemaakt, dat alles met orde en decentie
 "zou verrigt worden. Ten 12 uren verscheen de
 "Minister van zijne Majesteit, Zijne Exellentie,
 "werd door de Hr. Daendels, als hoofd van het ge-
 "meente bestuur, en den Predikant de Kerk in-, en
 "naar desselfs daartoe bestemde zitplaats geleid,
 "aanstonds begon hier op het orkest eene sijmphonie
 "te spelen, waaronder vervolgens de Predikant
 "den predikstoel opklom - en onder geduurige af-
 "wisseling van lieffelijke musiek - eene Rede-
 "voering hield over den weldadigen invloed eener
 "welingerichte en gewijde Musiek op de gods-
 "diensigen stemming onzer harten.
 "Dit alles 2 uren geduurd hebbende, en met gepaste
 "aanspraken en zegenbeden besloten zijnde, wierd de
 "Minister op de zelfde wijs uit de kerk naar de
 "ambtskamer en vervolgens naar de koets geleid, met
 "dankzegging voor de Eer, en aanbeveling der

"gemeente aan de Protectie van Zijne Majesteit,
 "waarop Zijne Excellentie een vriendelijk
 "afscheid nam.

"Om de groote kosten door de kerk bij deze
 "gelegenheid gemaakt, had de Predikant bij de
 "aanbevelen der armen gezegd, dat ditmaal de
 "collecte tusschen de Diaconie en de kerk zou
 "verdeeld worden, doch hieraan kon niet volkomen
 "worden voldaan, alzoo de Minister aan de Heere
 "Daendels had te kennen gegeven, dat de 50
 "Ducaten door Zijne Excellentie in het zakje
 "gegeven, volgens de intentie van Zijn Majes-
 "teit alleen voor de Diaconie was gedestineerd,-
 "ook had de Minister noch uit naam des Konings
 "aan den Hr. Daendels gevraagd naar de tekort-
 "komende Somma aan de kosten van het orgel,
 "waarop die door Zijn WelEdele was bepaald
 "op f.1000.-

"Ingevolge hiervan is op raad van den
 "Hr. Daendels, het overige gedeelte der Collecte,
 "zijnde de Somma van f.45 - 6 stuivers tusschen
 "Diaconie en kerk - slechts verdeeld, zullende
 "de 50 Ducaaten bij provisie bijzonder gehouden
 "en naar bevind van zaaken, hierover nader ge-
 "handeld worden.

"Dit godsdienstfeest dus onder eene talrijke
 "schaare stigtelijk en tot elks genoegen afge-
 "loopen zijnde heeft de Predikant den Kerke-
 "raad zijne intentie medegedeeld om, met eene
 "Commissie uit dezelve, Zijne Majesteit, op den
 "eersten audientie dag zijnde donderdag den
 "22 dezer te gaan bedanken.

"Doch daar de Predikant hier in door onge-
 "steldheid is verhinderd geworden, heeft Hij
 "den Heer Daendels per vriendelijke missieve
 "verzocht, dit provisioneel voor ZEd. en Kerke-
 "raad te doen, met bijvoeging van de reden der

"verhinderings, die dit ook gaarne heeft gelieven
 "op zig te nemen. Den 6 Julij heeft de Predikant
 "met Willem van Putten, Johannes van Laar Ouder-
 "lingen en Henricus Scholten Diaken zig naar Het
 "Loo begeven om Zijn Majesteit voor de eer en de
 "goedheid onlangs aan deze gemeente, en deszelfs
 "Diaconie betoond, te bedanken, hetwelk alles naar
 "genoegen afgeloopen zijnde, is hier van aan de
 "Kerkeraad rapport gedaan, op den 9 Julij."

De Predikant was Ds. J. L. Overdorp, de Schout
 Gerds. Tulleken.

In 1867 werd het orgel schoongemaakt en met 2
 registers uitgebreid, nl. Prestant 16' en Woud-
 fluit 8'. Het is niet bekend door welke orgel-
 bouwer dit werd gedaan.

In 1900 werd aan J. Proper, orgelbouwer te Kampen,
 prijsopgave gevraagd voor restauratie van het
 orgel en het bouwen van een 2e klavier. f. 1060,-

Voor het 2e klavier werden de volgende
 registers geplaatst:

Roerfluit 8'	Aeoline 4'
Viola da Gamba 8'	Clarinet 8'
Open Fluit 4'	

terwijl op het bestaande klavier de Fluit
 Travers 8' vervangen werd door Vox Célestes 8'.
 Dit uitgebreide orgel werd in de dienst van
 16 juni 1901 in gebruik genomen.

Deze hele uitbreiding en restauratie was een
 geschenk van Ds. Prins en zijn zusters.

Dit orgel telde 1146 pijpen.

In 1928 moest het orgel nodig worden nagezien.
 Aan N. A. van Dam (een verre verwant van de bouwer
 van het orgel, A. Meere), orgelbouwer te Utrecht
 werd opgedragen het orgel te restaureren en te
 voorzien van een vrij pedaal.

Het eerste klavier werd uitgebreid met Cello 8', het tweede klavier met Dulcia 8' en pedaal met Subbas 16' en een zachte gedekte 16'.

Bovendien kwamen er bij Prestant 8', Violin 8' en Trombone 8'. Er werd een electrische windvoorziening aangebracht, zodat het orgel-trappen verviel. Kosten f.1700.-. Dit vernieuwde orgel werd op 13 september 1928 weer in gebruik genomen tijdens een concert van de organist Han Hoogewoud, toen organist van de kerk.

In 1937 werd een commissie benoemd om een onderzoek in te stellen naar de toestand van het orgel. Deze commissie adviseerde een algehele verbouwing. Door orgelarchitect K.M. Luijten werd hiervoor een plan gemaakt, dat na veel moeilijkheden uiteindelijk werd uitgevoerd door Fa. B. Pels & Zn, orgelbouwers te Alkmaar.

Luijten ontwierp een electrisch-pneumatisch orgel met 2 klavieren en een vrij pedaal. Stond het orgel tot nu toe in de kerk, tegen de torenmuur aan, voor het nieuwe orgel werd de torenmuur doorbroken en in de toren staan nu de registers van het 2e klavier, in de kerk achter het oude orgelfront van A. Meere staan de registers van het eerste klavier en pedaal. Bij deze laatste restauratie zijn helaas de meeste oude registers vervangen door nieuwe pijpen. De oude pijpen staan gedeeltelijk elders. Enkele oude registers zijn nog aanwezig. Zo staat op een der grote houten pijpen: "Deze pijp is geplaatst door den WelEd. Gestr. Heer mr. N.W. Ardesch, Raadsheer bij de Hoogen Raad van Justitie over Gelderland, als gevolmachtigde van den aanbesteder van het orgel. Epe, den 18e van Bloemaand, 1809."

Tijdens de Dienst op 17 November 1940,

o.l.v.Ds.W.F.H.ter Braak,werd het orgel door Henk Dul weer in gebruik genomen.

De totale kosten waren ca.f.10.000.-

De dispositie is nu :

1e Klavier :	2e Klavier :
Bourdon 16'	Gedekt 16' (tr.Bourd.)
Prestant 8'	Viool Prestant 8'
Roerfluit 8'	Viola da Gamba 8'
Violin 8'	Vox Celeste 8'
Dolce 8'	Holpijp 8'
Octaaf 4'	Prestant 4'
Ged.Fluit 4'	Spitsfluit 4'
Kwint 2½'	Nasard 2½'
Octaaf 2'	Blokfluit 2'
Woudfluit 2'	Sifflet 1'
Mixtuur 2' 3-5-sterk	Hobo 8'
Trompet 8'	
Cornet 5 sterk	
Pedaal:	
Bromstem 32' (tr.Bourd.)	
Subbas 16'	
Zacht gedekt 16' (tr.Bourd.)	
Octaaf bas 8'	
Gedekt 8' (tr.Bourd.)	
Koraal bas 4'	
Boerenfluit 2' (tr.Bourd.)	
Bazuin 16'	
Totaal 1714 pijpen.	

Bij de restauratie van de kerk in 1962 werd het orgel geheel schoongemaakt en gerestaureerd. Opnieuw geïntoneerd en op het eerste klavier Violin 8' en Cornet 5 st. vervangen door Sex-Quialter 2 st.v.a.a kl.

wordt vervolgd

G.S.van Lohuizen.

De Bijsterbosch onder Epe

Gaande van Epe naar Heerde, treft men voorbij de grote bocht in de weg bij de buurtschap Norel ter linkerzijde een zijweg aan, genaamd Bijsterboschweg. Enige honderden meters deze zijweg opgaande, vindt men links van de weg nabij de bosrand het huis De Bijsterbosch, thans genaamd Herdershof.

Aan het omringende landschap is te zien, dat het hier om een vroeg gecultiveerde omgeving gaat.

De huidige Bijsterbosch, kennelijk vele malen verbouwd, vertoont nog de sporen van een oude hoeve, zichtbaar aan de balken van de zoldering. Naar men mij in 1957 mededeelde, zou de hoeve tussen + 1910 en 1920 tot landhuis verbouwd zijn door de oud-burgemeester van Epe, baron Sweerts de Landas, en zou de boerderij voordien bewoond zijn geweest door Dina van Eek, die schapen hield in een daarbij gelegen, later afgebrande schaapskooi.

Doordat het huis jarenlang eigendom is geweest van het Centraal genootschap voor kindherstellings- en gezondheidskolonies, te Amsterdam, zijn vrij veel prentbriefkaarten van het huis uitgegeven. Dit genootschap heeft ook een fraaie luchtfoto van huis en naaste omgeving laten vervaardigen.

Het erve Bijsterbosch - met omliggende landen - behoorde aanvankelijk aan het klooster Bethlehem te Zwolle. Het was het enige goed, dat dit klooster op de Veluwe bezat en het werd oudtijds steeds "Kaisersguet" genoemd, als hoedanig het in elk geval reeds in 1450 bekend was.

Volgens een door Mr.J.C.Bijsterbos in de vorige eeuw opgetekende overlevering zou een zekere Bijsterbuss, afkomstig uit een - waarschijnlijk het noordelijk of Duitse - deel van Polen, zich in het laatste kwart van de 15e eeuw op het Keizersgoed gevestigd hebben, na tijdens een twist een persoonlijke vijand te hebben gedood en vervolgens te zijn gevlucht. In 1528 blijkt een Henric Bijsterbuss op het goed woonachtig. Daarna bewoonde wederom een Henric Bijsterbuss het goed. Zijn opvolger, Johan Bijsterbuss, bewoonde het erve tot 1600 of 1601 en vestigde zich daarna in Heerde. Een latere generatie woonde omstreeks 1665 in Kampen en werd de oorsprong van het bekende Kamper geslacht Bijsterbos (gildemeesters drapeniersgilde, van wie er burgemeesters, wethouders en advocaat waren).

Het blijkt dus, dat het erve zijn naam Bijsterbosch is gaan ontlenen aan het geslacht, dat aldaar meer dan een eeuw woonachtig was.

Buss is verbasterd tot bos of bosch. Bijster is ook veelal te vinden - ook in oude akten - als bister of biester. Aangezien buss, dat o.a. in het noordelijk deel van Pruisen veel voorkomt als uitgang van de geslachtsnaam, "stein" of "burg" betekent en het oude woord bijster de zin heeft van "woest" of "onstuimig", zou de naam mogelijk kunnen betekenen: woest kasteel of onstuimige burcht.

In een in 1599 opgemaakte lijst, toegevoegd aan de Kronijk van Gerardus Coccius, staat het volgende: "Een erve, genaempt Bijsterbusch, gelegen int Landt van Gelder int kerspel van Eep, met eenen graven Thienden aver etlicke Erve Achkeren, tho Eep. Inden Esch gelegen. Dat Erve bouwet Johan Bijsterbuss op die Gerve, ende den

Thienden voeirt hij alle Jaer an, tot profijt des Conventes, ende gift alnoch boven die Gerve, Sess golden gulden Jaerlicks".

In 1534 werd een aanvang gemaakt met het opstellen van een lijst van paarden, die op Veluwse erven werden gevonden, teneinde deze te kunnen vorderen ingeval van door Hertog Karel van Gelre te ondernemen veldtochten. In deze lijst staat vermeld: "Dat Erve Bisterbosch, nu Beelheym".

Uit het voorgaande is wel gebleken, dat de Bijsterbosch een vrij aanzienlijke hoeve was. Dit wordt nog bevestigd door het feit, dat op tal van oude kaarten de plaats en de naam van de Bijsterbosch worden aangegeven.

Een nader onderzoek heeft nog twee merkwaardige vraagpunten opgeworpen.

Dichtbij de Bijsterbosch, als vorenvermeld, hebben nog twee hoeven deze naam gedragen. Aan de andere zijde van de weg Epe-Heerde lag een weinig over de grens onder de gemeente Heerde in de buurtschap Horsthoek de hoeve Groot-Bisterbosch. Zie de bekende topografische kaart van Gelderland, uitgegeven door Thieme in 1866, schaal 1 op 50000 en het kaartje van de gemeente Heerde in de atlas van Kuijper van 1875. De bewoner van deze hoeve vertelde mij 10 jaar geleden, dat zijn vader de hoeve inderdaad vaak met deze naam aanduidde. Niet uitgesloten moet worden geacht, dat het hier gaat om de hoeve, die de nakomelingen van Johan Bijsterbuss, die zich te Heerde vestigde, hebben bewoond. Niet ver daarvandaan, onder Vembde, liggen ook de als zodanig van ouds bekende Biesterbosch-weiden.

Volgens een gedetailleerde topografische kaart van de Veluwe (in 39 delen) van 1807

bevonden zich onder Norel 2 hoeven, beide genaamd De Biesterbosch. De eerste, gelegen op de plaats van de reeds besproken Bijsterbosch, de andere daar dichtbij. Hij moet zuidoostelijk van de al-oude Bijsterbosch hebben gelegen, ongeveer daar, waar de spoorlijn de oude weg kruist. Een nader onderzoek zou mogelijk meer aan het licht brengen.

Bijsterbosch, Bisterbosch of Biesterbosch als naam van een hoeve of goed blijkt overigens elders in het land niet voor te komen. Voorlopig kan worden aangenomen, dat de geslachtsnaam in Nederland steeds van een van genoemde hoeven is af te leiden.

Nadat Johan Bijsterbuss in 1600 of 1601 het erve verlaten had, werd volgens de rekeningen van het klooster Bethlehem te Zwolle in 1618 een zekere Arent pachter, in 1650 Aert Bijsterbuss, in 1660 Dries Stevens, in 1675 Derck Stevens (ook genoemd Derck Stevens van den Rijdtberg, segge den Bijsterbos), in 1706 Cornelis Willems en in 1723 Jan Lamberts.

Volgens het trouwboek van de Ned.Herv.Kerk te Epe huwden op 22 april 1708 Cornelis Willems, j.m. van Apeldoorn, en Maritjen Dirks van den Bijsterbosch (dochter van Derk Stevens). Korte tijd daarna trouwden zij voor de pastoor van de missiestatie Vaassen. Van hem stammen af zij, die de geslachtsnaam Biesterbosch dragen én te Vaassen wonen en voorts de niet zovelen, die zich Bisterbosch moeten noemen.

Na eeuwenlang in het bezit te zijn geweest van het klooster Bethlehem en - na de reformatie - van de stad Zwolle, werde het erve de Bijsterbosch in 1737 door de rentmeester van de geestelijke goederen van de stad Zwolle verkocht aan Gerrit Roelofs, kerkmeester, en Aeltjen Aerts, sijne huysvrouw, en aan Deuwes Gerrits van Pijckeren en Aeltjen Gerrits Brouwer, sijne huijsvrouw.

In tal van akten, die op de Bijsterbosch betrekking hebben, worden als bijbehorende landerijen genoemd, de slethweide, het saylant, Het Hoge Willert, het saylant in den Hoogen-camp, de Roscampjes, de reijdtackers, het Lage Willert en het Leenderengoet.

Aangezien het onderzoek met betrekking tot de Bijsterbosch nog lang niet is voltooid en tal van vragen zijn gerezen en nog rijzen, zal het zeer op prijs worden gesteld, als gegevens t.a.v. deze hoeve en landerijen (op genealogisch, historisch en topografisch gebied) worden gezonden aan

Mr H.H.J.Bisterbosch,
Arnhem, Breitnerstraat 2.

M I J L P A L E N

voor de Geschiedenis van

E P E

I. 1800-1899

1802	Daendels krijgt het landgoed "De
(-1816)	Dellen" in eeuwige erfpacht door het Staatsbewind toegewezen voor zijn verdiensten aan het Vaderland bewezen.
1807	Komst van de predikant J.L.Overdorp met zijn vrouw,de schrijfster Elisabeth Maria Post.
1810	Kasteel "De Quickborn" (reeds heerlijk vervallen) afgebroken.
1811-1819	Burgemeester Mr.G.Tulleken.
1812	Elisabeth Maria Post begraven op Tongeren.

- 1816 Landgoed "De Dellen" van H.W.Daendels
verkocht aan F.F.Engelenburg en
J.J.de la Sablonière voor f 17.000,-.
- 1819-1852 Burgemeester Jhr.G.W.van der Feltz.
(later baron)
- 1820 (20-8) Maatschappij tot "Nut van 't Algemeen"
opgericht.
- 1829 (13-4) Opening Grifftkanaal. (Hattem-Apeldoorn)
- 1829 Kasteel Swanenburg te Vorchten a.d.
IJssel gesloopt (in de 17e eeuw
middenpunt van het Katholiek kerke-
lijk leven van Epe en Heerde)
- 1830 Onder Epe, Oldebroek en Voorst heersen
vele "zenuwzinking en andere
koortsen (Geld.Almanak 1831).
- 1843 (23-8) Gemeente Epe koopt van het Rijk 3536
bunders heidevelden voor ontginning.
- 1844 R.K.Hulpkerje gebouwd.
- 1845 Geldersche Maatschappij voor Landbouw
opgericht.
- 1851 Landgoed "De Dellen" gekocht door
Prof.C.H.D.Buys Ballot.
(-1890 voor f 15.000,-)
- 1852-1889 Burgemeester Mr.E.F.J.Weerts.
- 1853 De "Brinkgreve" (later "Rozenhof"
geheten) gebouwd door
Mr.E.F.J.Weerts.
- 1853 Eieren- en biggenmarkt ontstaan.
- 1854 Botermarkt opgericht.
- 1857-1862 Restauratie Ned.Hervormde kerk.
(stenen vensters vervangen door
ijzeren)
- 1865 Spoorlijn Utrecht-Amersfoort-Zwolle-
Kampen voltooid.
- 1868 (2-8) Le Chevalierschool te Tongeren
gesticht.
- 1876 Spoorlijn Amsterdam-Hilversum-Amers-
foort-Apeldoorn-Zutphen gereed.

- 1884-1899 De "Brinkgreve" bewoond door de
kunstschilder J.J.L.ten Kate.
- 1887 (2-9) Opening spoorlijn Apeldoorn-Epe-
Heerde-Hatten.
- 1888 Oprichting Kon.Ned.Heide-Maatschappij.
- 1889 Oprichting Vrijwillige Brandweer.
- 1889 (16-3) Overlijden Burgemeester Weerts.
- 1889-1926 Burgemeester J.L.J.baron Sweerts
de Landas.
- 1890 (3-2) C.H.D.Buys Ballot overleden.
"De Dellen" nu aan zijn zoon
Mr.C.S.Buys Ballot (-1928).
- 1891 Brouwerij "Het Anker" (van de laat-
ste brouwer in Epe) opgeheven.
- 1896 (25-9) Nieuwe Marktplaats in gebruik.
- 1899 Oprichting Staatsbosbeheer.
- 1899 Vischkweekerij bij Emst gevestigd.

wordt vervolgd

(eventuele aanvullingen en verbeteringen
zijn welkom !)

Straatnamen in Epe II

Schotweg. In de eerste serie straatnamen, zie
no.9 van dit blad, heb ik hierachter een
vraagteken gezet. De heer Jansen, Dieren,
secre.Geld.Oudheidk.Contactbericht, schreef
het volgende: "In onze omgeving is deze
naam de aanduiding van een weg, die van een
boerderij loopt naar de heide, waar een
schaapsschot of schaapskooi staat."
Hartelijk dank voor deze aanvulling.
Bij de nieuwe namen in het uitbreidings-
plan Burgerenck, die pas door de raad zijn
goedgekeurd komt voor "Schotakker" en in
de verklaring staat, dat "Schot" wil zeggen
schaapsschot of schaapskooi.

We kunnen dus aannemen, dat Schotweg een weg is naar of langs een schaapskooi.

Weertspark. Dit park bestaat nu uit de Sint Anthonieweg, Julianalaan, Prins Bernhardlaan en een gedeelte van de Parkweg en de Slathstraat. Rond de eeuwwisseling werd de Eper Bouwmaatschappij opgericht, die o.m. bouwde het huis van Dr. Mijs (nu Veluws Nieuws) en het afgebroken Prot. Gezinsverpleging (Groene Kruis). Dit Weertspark, waarvan de naam nu langzamerhand verdwijnt is genoemd naar Burgemeester Mr. E. F. J. Weerts (geb. 1821, gest. 1889) was burgemeester van Epe van 1852-1889. Hij is begraven op de begraafplaats Tongereneseweg, waar een gedenksteen op zijn graf staat.

Sweerts de Landas park. Het bekende park aan de Beekstraat, met de vijver en het beeld ter nagedachtenis van de gevallen in de oorlog 1940-1945.

In 1919 is opgericht de N.V. Maatschappij tot exploitatie van Bouwterreinen te Epe, die alle terreinen ten W. van Epe opkocht en daar een uitbreidingsplan maakte. Dit Sweerts de Landas-park en het K.C. van Neslaantje zijn daar een onderdeel van.

Het Sweerts de Landaspark is genoemd naar Burgemeester J. L. J. B. Baron Sweerts de Landas, Burgemeester van Epe van 1889 tot 1926.

Burgemeester van Walsemlaan. Oorspronkelijk een zandweg langs de Pelzerkamp, de Koeweg. Later verhard en voorzien van de naam Berkenlaan. Na het aftreden van Burgemeester D. F. J. van Walsem (geb. 1872 gest. 1940) naar hem genoemd. Hij was Burgemeester van Epe van 1926 tot 1938.

Burgemeester Diepenhorstlaan. Deze laan is genoemd naar Burgemeester Mr. Dr. I. N. Th. Diepenhorst, burgemeester van Epe van 1939 tot 1954, met

een onderbreking tijdens de oorlog van 1942 tot 1945. Daarna o.m. Lid van Ged.Staten van Gelderland, lid van de 2e Kamer en Staatssecretaris van Buitenlandse Zaken.

Bij dit rijtje Burgemeestersnamen ontbreken er enkele. Voor komende nieuwe straten komen m.i. in aanmerking: Burgemeester Tulleken, van de Feltz en mogelijk ook weer Weerts en Sweerts de Landas.

Sint Anthonieweg

Gildenweg en Gildenschool, zijn alle 3 genoemd naar het nog bestaande armengilde, het Sint Anthoniegilde, waarvan de oprichting niet vaststaat, maar dat reeds in 1504 bestond. K.C.van Neslaantje, loopt van het Sweerts de Landaspark naar de hoek W.Tellstraat en Lohuizerweg. K.C.van Nes was de tuinarchitect, die het plan heeft gemaakt voor het uitbreidingsplan W. van Epe, (zie boven) en o.m. de Quickbornlaan heeft geprojecteerd. Dit plan omvatte de wegen Heuvellaan, Wildforstlaan, Quickbornlaan, W.Tellstraat, Lohuizerweg, Polweg en Weemeweg. Deze namen een volgende keer.

G.S.van Lohuizen

Epe in vervlogen tijden.

Hoewel ons dorp een 60-tal jaren geleden veel fraaier was, dan thans, heersten er toch andere toestanden, die wij ons niet meer kunnen indenken en die gelukkig tot het verleden behoren.

Zo lezen wij in het jaarverslag van de Gezondheidscommissie, District Hattem over 1906, dat de zuivelfabriek te Oene haar water loosde op de sloot, zodat het in de omgeving, vooral

bij laag water niet te harden was van de stank, doordat het lozingswater veel vetdeeltjes bevatte, die tot ontbinding overgingen. Het water was in de naaste omgeving niet te gebruiken voor drinkwater van het vee.

In de omgeving van het Eper Spoorwegstation was het nog erger gesteld met de stank. Een vleeswarenfabriek in de nabijheid deponeerde haar afvalproducten in open wagens, die dag en nacht in weer en wind buiten bleven staan. Hier werd de verplichting opgelegd de afval in gesloten putten te deponeren. Bovendien had een drukkerij in de omgeving een oliemotor in werking, die ook de nodige geurtjes verspreidde. Hier werd de verplichting opgelegd een hoge schoorsteen te bouwen, zodat de gassen hoog in de lucht verspreid zouden worden.

In Emst loosde een Chem.wasserij haar afvalwater op een beek, waarvan het water benedenstrooms gebruikt werd als drinkwater voor mens en vee, ondanks dat het water diverse kleuren vertoonde.

Ook waren er bij de commissie diverse klachten over de Grift binnengekomen. De commissie stelde persoonlijk een onderzoek in en kwam tot de slotsom, dat het een en ander nog geen nadelige invloed op de visstand had. Echter werd niet gesproken over de nadelige invloed die het een en ander zou kunnen hebben op de kwaliteit der vissen.

Er werd verder geconstateerd, dat de pomp bij de O.L.S. te Zuuk totaal ondeugdelijk drinkwater bevatte, doch adviezen werden niet gegeven.

In de andere gemeenten van het district was het ook geen rozengeur en manenschijn. Zo werd aan de Gemeente Elburg het advies gegeven over te gaan tot opheffing van de openbare privaten, uitgezonderd die, die zich onder de bruggen bevonden.

Verder valt het de commissie op, dat in het stedeke Hattem de straten zeer slecht geveegd werden.

Een 20 tal jaren later is het met de te verkopen levensmiddelen nog niet erg best gesteld. Zo lezen wij in het jaarverslag over 1925 van de keuringsdienst van waren, rajon Zutphen, dat er in dat jaar in de Gemeente Epe diverse zaken bezocht werden en dat 1068 partijen afgekeurd werden voor menselijke consumptie. Een behoorlijk aantal.

D.A.Smit

AANSTEKELIJKE VERNIEUWING IN EPE .

Opvallend is de snelle groei en verandering van ons dorp Epe. Als in een film zagen we rond en in 1966 in ware wedloop, nieuwe gebouwen verrijzen, winkelzaken uitbreiden en moderniseren, wegen verbreden en verbeteren, bomen opruimen, rioleringen leggen en veel vertrouwde aanzichten verdwijnen!

Deze koortsachtige uitgroei is niet te stuiten, al hadden wij, oudheidliefhebbers, graag wat gemoedelijks behouden.

Ook Epe wil zich ontplooien, bloeien en méédoen.

Laten wij echter, voor later, deze merkwaardige "bouw golf", waarmee Epe geschiedenis maakt, nu registreren en in gedachten eens de ronde doen langs al deze vernieuwingen.

Beginnende bij "Rozenhof" het hoge verzorgingsflatgebouw, dat zijn gelijknamige, meer landelijke voorganger glad weg veegde, is hier

direct (uit de richting Heerde, de kom van het dorp Epe naderende) een nieuw fors accent gegeven.

Behalve het uiterlijk, heeft de bestemming meteen een contingent oudere bewoners van elders geïmporteerd, van velerlei pluimage en belangstelling (waaraan wij misschien ook wel uitbreidingen in het dorp te danken hebben!).

In ieder geval is dit verzorgingsgebouw zo snel gevuld geraakt, dat een tweede voorziening reeds in opzet is ("De Eper Veste" aan de Ballastputweg).

Over de spoorweg, rechts, treffen we op de "Hoge Weerd" een hele nieuwe woonwijk aan met keurige woningen (+tuintjes), winkels, bejaardenhuisjes en een kleuterschool ("Ibeltje"), en ook een Lagere school (in wording) compleet!

Dan volgen uitbreidingen, links van de banketbakkers- en kruidenierszaak de Haas, die moderne zelfbediening invoert, en rechts de drogisterij Montizaan, die veel ruimer en overzichtelijker werd.

In de villa "Arendstate" hiertegenover zocht "Veluws Nieuws" een ruimer onderkomen.

Nu verrijzen er enige imponerende gebouwen, die het dorp welhaast tot een stadje stempelen, n.l. het nieuwe Postkantoor (architect P.A. Leupen) om de hoek van de Wildförstlaan en links de nieuwe Raiffeisen-boerenleenbank en daarnaast het nieuwe gebouw van de Alg. Bank Nederland, op de plaats van het oude huis van notaris Verheul, dat zelfs een inrijloket krijgt!

Vóór (d.w.z. náást) het nu komende "Hof van Gelre" kwam een parkeerplaats. (De kapotte Bernardlaan er tegenover komt te vervallen. De oversteek was hier niet zo gunstig).

Dan komt de trots der Katholieke ingezetenen: de nieuwe moderne H. Martinuskerk (architect H. Hermans, keramisch reliëf van H. J. Tieman).

Daarna de verbouwde Noord Veluwse Apotheek met nieuwe ingang. Ertegenover ontstond een ruim parkeerterrein door afbraak van het Coöperatiegebouw (heel oorspronkelijk R.K.hulpkerkje).

Ook de horlogezaak van Huyssoon (rechts) werd al eerder verbouwd. Dan weer links de Boekhandel Dalmolen met een geheel nieuwe gevel.

Intussen missen we een aantal mooie oude bomen (opgeofferd aan het verkeer), maar bij de Hervormde kerk, die een keurig parkeer terrein kreeg (met Kettinghekken afgezet), staan ze er gelukkig nog!

"Het Wapen van Epe" werd danig opgeknapt, maar bleef zijn onbescheiden serre-neus in de Hoofdstraat steken.

Van Putten (modemagazijn) heeft ook al achter steigers moeten staan om verbouwd en vergroot te worden.

Voorbij het kruispunt Stationsstraat kijkende, komt daar rechts een heel rijtje verbouwde panden van Wassink (radio), de Supermarkt Pees, het Warenhuis Mico (Unic) en Vinke's schoenmagazijn, waartegenover Kuyters drogistenzaak, die nu zelfs een schoonheidsinstituut herbergt (alsof de Eper vrouwen niet schoon genoeg waren!).

En voor we dan aan de breed uitgebreide horlogezaak van Schans aankomen, de nieuwe Eper Spaarbank in de Emmastraat.

Noemen we nu meteen hier het juist uit de grond schietende nieuwe uitbreidingsplan "Burgerenk" aan de Zuid-West zijde van het dorp Epe, waarvan het wegenplan reeds gereed is (begonnen medio 1966).

Terug naar het kruispunt aan de Markt: hier nestelde zich de Ned.Middenstandsbank in het omgebouwde Café Visch, het Noord Veluws Dagblad

in de voormalige banketbakkerij van Dalfsen en de Gemeente-ontvanger in Café Boeve.

In de Brinklaan veroverde van Ark (Café Brinkzicht) het pand van zijn buurman (ten Tije) om uit te breiden en de viswinkel van Das kon niet achterblijven met verbouwen. ("De vis wordt immers duur betaald" vertelde ons Herman Heyermans in : "Op hoop van zegen" al!)

In de Stationsstraat (waar je tegenwoordig geen haast meer hebt, om een trein te halen) is nog genoeg vertier om de aandacht te trekken, vooral met marktdag.

Slijkhuis (zaadhandel) broedt thans wat uit voor de dieren, achter grote zeilen. Zimmerman (verfhandel), die kleur en glans moet schaffen, wil dit nu duidelijker laten blijken met een nieuwe pui.

De nieuwe Openbare Leeszaal op de Platvoet, is heel wat gastvrijer geworden, dan zij in de Gemeentewoning kon zijn, waar nu intussen de Jeugd een gezellige Soos inrichtte.

In de nieuwe slagerij van Horst kan je nu van buiten de vele vleeseters zien hunkoren om aan de beurt te komen.

Vergeten we als "voet"gangers dan rechts niet de verbouwde schoenenzaak van Waaijenbergh.

Over het spoor werd het industrieterrein "Lange Veenteweg" ontsloten m.b.v. wegenplan eind 1966.

Tot slot de troost van een nieuw Groene Kruis-gebouw aan de St. Anthonieweg en de nieuwe Muziekkoepeel in het P. Loeff-park.

Wat willen we nog meer?

Een nieuw Raadhuis natuurlijk, in plaats van een uitgegroeide villa + vele noodgebouwtjes, waartussen de gemeentebode de koffie, nog warm, moet zien te bezorgen! Maar ook dat is reeds ontworpen (door Ir. J.F. Hondius) en goedgekeurd en zal aan Epe nieuwe waardigheid geven!

P.E. Berkhout

I N H O U D

1967 tegemoet -----	blz. 2
Terugblik 1966 op gebeutenissen in onze Vereniging. -----	2
Marken en buurschappen (vervolg), 9. door F.Zandstra -----	3
De Ned.Herv.Kerk te Epe VI. door G.S.van Lohuizen -----	6
De Bijsterbosch onder Epe. door Mr.H.H.J.Bisterbosch -----	14
Mijlpalen voor de geschiedenis van Epe I. samengesteld door P.E.Berkhout -----	18
Straatnamen in Epe II. door G.S.van Lohuizen -----	20
Epe in vervlogen tijden. door D.A.Smit -----	22
Aanstekelijke vernieuwing in Epe. door P.E.Berkhout -----	24

